

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

Εἰς τὸν καθηγητὴν Νικόλαον Χορτάκην,

ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως τῇ 31 Ὀκτωβρίου 1864

ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς θεολογίας

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΝΤΟΓΟΝΟΥ.

«Οὐδείς ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ, καὶ οὐδείς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει·
 ἂν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν· ἂν τε ἀπο-
 θνήσκωμεν, τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκομεν. Ἐάν τε οὖν
 ζῶμεν, ἂν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμέν».

Πρὸς Ῥωμ. ιδ'. 7. 8.

Ἰδοὺ, πανιερώ ατε Μητροπολίτα καὶ Δέσποτα, σεβασμιώ-
 τατοι ἱεράρχαι, εὐλαδέστατον πρεσβυτέρου καὶ λοιποὶ πάντες
 συνηγμένοι ἐνταῦθα ἐν Χριστῷ ἀδελφοί· ἰδοὺ χριστιανικωτάτῃ
 ὄντως παραμυθία, ἣν τὸ πανάγιον τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα διὰ στό-
 ματος τοῦ μεγάλου κήρυκος καὶ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν, τοῦ
 οὐρανοδόχου Παύλου, ἐξεφώνησε πρὸς πάντας ἡμᾶς τοὺς ὁμο-
 λογοῦντας τὴν θείαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διδα-
 σκαλίαν, ἵνα ἔχωμεν αὐτὴν ἀκεσώδυνον φάρμακον ἐν ὥρᾳ μά-
 λιστα λύπης καὶ θλίψεως, ὅταν κλαίωμεν καὶ θρηνῶμεν τὸν
 θάνατον ἢ γονέων, ἢ τέκνων, ἢ συγγενῶν, ἢ τινος τῶν ἀγαπη-
 τῶν ἡμῖν φίλων. Διότι πάντες οἱ πιστοὶ καὶ ἀληθῶς ὁπαδοὶ
 τοῦ Χριστοῦ, οἱ τῷ τιμίῳ καὶ παναχράντῳ αὐτοῦ αἵματι ἐξα-
 γορασθέντες, ἂν τε ζῶμεν, ἂν τε ἀποθνήσκωμεν, δὲν ἀνήκο-
 μεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς, ἀλλὰ κτῆμά ἐσμεν τοῦ λυτρώσαντος ἡμᾶς
 Κυρίου· ὅθεν ὅστις ἐν τῷ Κυρίῳ εὔρε τὴν ζωὴν αὐτοῦ καὶ τὴν
 εἰρήνην, δὲ ἀναρπάσσεται ὑπὸ τοῦ θανάτου ἐκ τοῦ στοιχείου τού-
 του, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ παρόντος ὁρατοῦ κόσμου ἀποχωρῶν, τότε
 μάλιστα βλέπει ἑαυτὸν παντελῶς ἀνυφούμενον εἰς τὸ στοιχεῖον
 τῆς αἰδίου ζωῆς. Αὕτη λοιπὸν ἡ ἀποστολικὴ ῥῆσις ἔστω λεγο-
 μένη ὡς πρώτη καὶ κυρία παραμυθία, ἀρμοζούσα εἰς χριστια-
 νοὺς, πενθοῦντας καὶ ἐποδυρομένους ἐν ταῖς κηδεαῖς, ἐν τῷ
 μέσῳ τῶν ἀξιοδακρύτων τοῦ θανάτου συντριμμάτων· αὕτη ἔστω
 μελετωμένη παρ' ἡμῶν ἐνδελεχῶς εἰς ἀπόκτησιν τῆς ἀνωθεν

κατερχομένης ἐκείνης εἰρήνης, μεθ' ἧς, ὡς χριστιανοί, ὀφείλομεν νὰ εἰσδῶμεν εἰς τὸ πυκνότατον σκότος οὐχὶ μόνον τοῦ τάφου τῶν φιλάτων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου. «Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ, καὶ οὐδεὶς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει· ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν· ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκωμεν. Ἐάν τε οὖν ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμέν». «Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος» (α)! Καὶ ἰσχύει μὲν πάντως ἡ θεία αὕτη παραμυθία μόνον ἐπ' ἐκείνων, οἵτινες παρέδωκαν ἑαυτοὺς κτῆμα τῷ Κυρίῳ· οἵτινες ἐν μὲν τῇ πίστει κατέχουσιν ὡς ἴδιον κτῆμα αὐτὸν, ὅς τις εἶναι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ (β), ἐν δὲ τῇ ἀγάπῃ προσήνεγκον αὐτῷ ἑαυτοὺς ὡς κτῆμα αἰώνιον· ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ ὅρος πρέπει νὰ παρακινή ἡμᾶς πάντοτε ἵνα περιεργαζώμεθα καὶ ἐξετάζωμεν τοὺς ἀπ' ἡμῶν διὰ τοῦ θανάτου ἀποχωριζομένους, εἰ διὰ τοῦ θείου καὶ τῆς πολιτείας αὐτῶν τῷ ὄντι ἀπέδειξαν ὅτι καὶ ζῶντες καὶ ἀποθνήσκοντες ἦσαν τοῦ Κυρίου. Οὐδεὶς ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ· τὸ δίκαιον τῆς ιδιοκτησίας τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀνήκει εἰς τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ πατέρα, εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ σωτῆρα. Αὐτὸς παρέχει ἡμῖν τὴν ζωὴν οὐχὶ ἀπλῶς ὡς ἡμετέραν, ἀλλ' ὡς ἑαυτοῦ, διὰ μυρίων ἀοράτων λεπτῶν μὲν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρῶν δεσμῶν τῆς αἰδίου αὐτοῦ ἀγάπης συνδεδεμένην· αὐτὸς κυβερνᾷ καὶ κατευθύνει αὐτὴν κατὰ τὰς ἀνεξιχνιάστους αὐτοῦ βουλὰς, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ προὐν καὶ τὰ πάντα (γ). Ἀλλ' ἐξεταστέον· μεταχειριζόμεθα ἄρᾳ γε πάντες ἡμεῖς τὴν παρὰ τοῦ πναγάρχου Θεοῦ δωρουμένην ἡμῖν ζωὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πρὸς τὸν ἄνωθεν προσωρισμένον αὐτῇ σκοπὸν; Ζῶμεν ἄρᾳ γε διὰ τῶν ἔργων ἡμῶν οὕτως καὶ ἀποθνήσκωμεν οὕτως, ὥστε νὰ δυνώμεθα νὰ λέγωμεν ὅτι ἐζήσαμεν καὶ ἀπεθάνομεν τῷ Κυρίῳ καὶ κτῆμα τοῦ Κυρίου ἐσμέν; Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον θεωρητέα καὶ ἐξεταστέα ἐκάστου ἡμῶν ἡ ζωὴ, ὅταν μάλιστα φθάσωμεν εἰς τὸ τέλος αὐτῆς, ἐάν μέλλῃ νὰ κρατύνῃ τὴν περὶ τῆς αἰωνίου μακαριότητος ἐλπίδα ἡμῶν ἢ πρὸ μικροῦ μνημονευθεῖσα παραμυθητικὴ ἐκείνη ῥῆσις τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Δεῦτε δὲ, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, ὅσοι εὐρισκόμεθα σήμερον συνηγμένοι ἐνταῦθα, ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ ναῷ, ἵνα κατὰ τὸ ὑπὸ τῆς μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας ὀριζόμενον καθήκον κηδεύω-

(α) Πρὸς Κορινθ. Α'. ιε. 54. (β) Ἰωάν. ια. 25.
(γ) Πράξ. ιζ'. 25.

μεν τὸν νεκρὸν τοῦ χθὲς διὰ τοῦ θανάτου ἐκλελοιπότης τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ ἡμῶν Νικολάου Χορτάκη· δεῦτε, λέγω, καὶ ἡμεῖς ῥίψωμεν ἐσθρικόν τι βλέμμα ἐπὶ τὸν βίον τοῦ μακαρίτου, καὶ ἴδωμεν ἐξ αὐτοῦ εἰ διὰ τῶν οἰκείων ἔργων καὶ ἀρετῶν ἀπέδειξεν ὅτι ἦτο κτῆμα παραδεδομένον ὅλως τῷ Κυρίῳ. Προλαμβάνω δὲ νὰ εἶπω εὐθὺς ἐν τῷ προσιμῶν τούτῳ πρὸς κοινὴν ἀπάντων ἡμῶν παραμυθίαν, ὅτι ὁ διὰ θραχέων ἐκτεθησόμενος παρ' ἡμῶν βίος τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἀνδρός, τοῦ δοκιμωτάτου τούτου καθηγητοῦ, τοῦ φιλοπάτριδος τούτου πολίτου θέλει εἶσθαι ἱκανὴ μαρτυρία ὅτι καὶ ἔζησε τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀπέθανε τῷ Κυρίῳ, καὶ ὁλως τοῦ Κυρίου ἐστίν.

Ἐγεννήθη ὁ αἰσίματος Νικόλαος Χορτάκης τῷ τελευταίῳ ἔτει τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐν Σμύρνῃ, τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ἰωνίας, ἐκ γονέων ἐντίμων καὶ εὐσεβῶν, ὧν κύριον καὶ πρῶτιστον μέλημα ἦτο νὰ δώσωσιν εἰς τοῦτον τὸν υἱὸν αὐτῶν τὴν πρέπουσαν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν. Νοὸς ὀξύτης, ἄοκνος ἐπιμέλεια, σεμνότης χαρακτήρος καὶ ἡθῶν χρηστότης ἦσαν, ὡς ὁμολογεῖται, τὰ λαμπρὰ προτερήματα, τὰ καθωραίζοντα τὴν νεανικὴν τοῦ Νικολάου ἡλικίαν. Διακούςας δὲ τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων ἐν τῷ φιλολογικῷ τῆς Σμύρνης γυμνασίῳ, τῷ φημιζομένῳ τότε μάλιστα διὰ τοὺς ἐν αὐτῷ περικλεσὶς καὶ ἀειμνήστους τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐκείνους διδασκάλους, Κωνσταντῖνον λέγω τὸν Οἰκονόμον καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Κούμαν, καὶ διδάχθεις ὑπὸ τούτων τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀθανάτων ἡμῶν προγόνων, φύσει ὦν φιλομαθὴς καὶ τελειότερας ὀρεγόμενος παιδείας, συναπῆλθε μετὰ τοῦ Κούμα, ἐραγείσης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐν ἔτει 1821, εἰς Βιένναν τῆς Αὐστρίας, ἔνθα μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἐπεδόθη εἰς τὴν τῆς γερμανικῆς γλώσσης ἐκμάθησιν. Ἐγκρατὴς δὲ ταύτης γενόμενος, μετέβη μετὰ ἑναυτον εἰς τὴν βορειοτέραν Γερμανίαν, σκοπὸν προθέμενος νὰ ἀφιερῶσιν ἑαυτὸν εἰς τὴν σπουδὴν περὶ τὴν φιλόκωπον ἱατρικὴν ἐπιστήμην, ἣν καὶ ἐξεδιδάχθη ἀκροασάμενος τῶν τότε διασημοτέρων καθηγητῶν ἐν τοῖς πανεπιστημίῳ τῆς Ἐιδελβέουγης, τῆς Βόννης, τῆς Λειψίας καὶ τοῦ Βερολίνου. Εὐδοκίμως δὲ περάνας ταύτης τῆς σπουδῆς αὐτοῦ τὸ στάδιον, οὐκέτι ἀνεχόμενος νὰ μένη ἀσυντελής εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα Ἑλλάδα, ἥτις, τότε μόλις ἀπαλλαγείσα τοῦ αἱματηροῦ πολέμου, ἔμελλε διὰ τῆς ἔμφρονος τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Καποδιστρίου κυβερνήσεως νὰ ἀνακύψῃ καὶ ἀναλάβῃ δυνάμεις εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἑαυτῆς ἐν τῇ αὐτονομίᾳ, εὐθὺς σπεύδει

ὁ Νικόλαος Χορτάκης περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1827, κατὰ μῆνα νοέμβριον, εἰς τὴν ποθεινὴν αὐτῷ Ἑλλάδα, προσφέρει αὐτῇ μετὰ πάσης προθυμίας τὴν ἐκυτοῦ ὑπηρεσίαν, καὶ στρατιωτικὸς ἰατρός ἀποδεικνύεται τῆς δευτέρας χιλιαρχίας ὑπὸ τῷ αἰοιδίμῳ στρατάρχῃ Δημητρίῳ τῷ Ὑψηλάντῃ ἐπὶ τῆς τούτου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐκστρατείας. Μετὰ πόσου δὲ ζήλου ὁ μακαρίτης Νικόλαος ἐξεπλήρωσε τὰ τοῦ ἱατρικοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος καθήκοντα κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, ἀόκνως παρέχων τὴν ἐκ τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ βοήθειαν εἰς τοὺς νοσοῦντας στρατιώτας, οὐδὲ τῆς ἀναπαύσεως οὐδὲ τῆς ὑγείας αὐτοῦ φειδόμενος, μάρτυς διατρανῶν τοῦτο ἔστω τὸ δεινὸν τοῦ ἁσθματος νόσημα, ὅπερ ἔπαθε μὲν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐκείνῃ ἕνεκα τῶν πολλῶν κακουχιῶν, εἰς ἃς ἠνγκάζετο νὰ ἐκτιθῇται ἐν καιροῖς ἀνοιμάλοις, εἶχε δ' ἐκτοτε κακὸν καὶ ὀδυνηρὸν σύντροφον παραμείναντα αὐτῷ ἐπὶ τριάκοντα ἔξ ἔτη, ἕως οὗ, τέλος, καὶ θανατηφόρος ὑπ' αὐτοῦ κατεβλήθη. Ἀλλ' ὅσον σφοδρότερον κατεπονείτο ὁ αἰοιδίμος ὑπὸ τοῦ ἀνιάτου τούτου νοσήματος, τοσοῦτον εὐχερεστοτέραν εἶχε τὴν συνείδησιν τῆς τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν πατρίδα ἐκπληρώσεως, καὶ τὴν κοινὴν πάντων ἐφείλκετο συμπάθειαν· ταύτην πρὸς αὐτὸν ἀποδεικνύμενος καὶ ὁ νῦν παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα παρεπιδημῶν ἄξιος καθόλου γόνος τῆς ἐνδοξοῦ τῶν Ὑψηλαντῶν γενεᾶς πρίγκηψ Γρηγόριος Ὑψηλάντης, ὁ εὐγενῶς γινώσκων ἰὰ ἐκτιμᾷ πάντας τοὺς ὑπὸ τῷ θεῷ αὐτοῦ Δημητρίῳ ὑπηρετήσαντας, ἐπεσκέψατο τὸν μακαρίτην κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἡμέρας.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, ἐν ἔτει 1830, ὁ Χορτάκης, προσβεβλημένος ὢν, ὡς εἵπομεν, τὴν ὑγείαν, τούτου δ' ἕνεκεν ἀδυνατῶν τοῦ λοιποῦ νὰ ὑπηρετῇ τῇ πατρίδι ὡς ἰατρός, πραισιτεῖται ἀπὸ τῆς ἐν τῷ στρατιωτικῷ θέσεως, καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν γεννήσασαν αὐτὸν Σμύρνην, ποθήσας νὰ ἴδῃ τοὺς ἐν αὐτῇ συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ οἰκείους. Ἀλλ' ἐν τοσοῦτῳ συνιστωμένων ἐν τῇ ἐλευθερᾷ Ἑλλάδι τῶν ἀναγκαιῶν σχολείων μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, καὶ τοῦ σοφοῦ ἐκείνου καὶ φιλοπατρίδος Γενναδίου ἰδρύοντος τὸ ἐν Αἰγίνῃ γυμνάσιον, προσκαλεῖται μετὰ ἐξάμηνον ὁ αἰοιδίμος Χορτάκης ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐν αὐτῷ καθηγητικὴν ἔδραν τῶν στοιχειωδῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων, ὧν τὴν διδασκαλίαν ἀναλαβὼν εὐθύς τότε ἐν Αἰγίνῃ, διετέλει καθηγητὴς αὐτῶν καὶ ἔπειτα ἐν Ἀθήναις, μετατεθέντος τοῦ γυμνασίου εἰς τὰ ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς τοῦ Ὁθωνος ἀντιβασιλείας. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1853

διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἐν τῷ ἐνὶ καὶ μόνῳ τούτῳ γυμνασίῳ σπου-
 δάζοντων μαθητῶν καὶ τὴν σκοτιμωτέραν αὐτῶν διδασκαλίαν
 ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ ἰδρυθῇ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ δεύτερον
 γυμνάσιον, τοῦ δευτέρου τούτου γυμνασίου τὴν διεύθυνσιν ἐπα-
 ξίως ἀνατίθουσιν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὸν ἡμέτερον Χορτάκην. Μετὰ
 πόσης δὲ ἀφοσιώσεως ἦτο ὁ αἰδίδιμος παραδεδομένος ὑπὲρ τρια-
 κονταετίαν εἰς τὴν ἀκριβοῦς τῶν σπουδαίων τῆς διδασκαλίας
 καθηκόντων ἐκπλήρωσιν· μετὰ πόσης στοργῆς, μετὰ πόσης
 δικαιοσύνης καὶ ὡς καθηγητῆς καὶ ὡς γυμνασιάρχης ἐφέρετο
 πρὸς τοὺς πολλοὺς αὐτοῦ μαθητάς, πατρικῶς αὐτοὺς νοουθετῶν
 καὶ συμβουλεύων καὶ εἰς τὰ καλὰ καὶ χρηστὰ παρακελεύόμε-
 νος, ἐγὼ μὲν θελῶ σιωπῆσαι, ἀντ' ἐμοῦ δὲ θέλουσι λαλήσει οἱ
 τε πολυάριθμοι χρηματίσαντες ἄλλοτε μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ
 μέχρι τῆς χθὲς καὶ προχθὲς μαθητεύσαντες παρ' αὐτῷ τεμνοὶ
 οὗτοι νεανῖαι, οἵτινες καὶ δικαίως σήμερον λυποῦνται καὶ πεν-
 θοῦσι διὰ τὴν τοιούτου διδασκάλου στέρξιν. Ἀντ' ἐμοῦ θέλει
 λαλήσει τὸ ἐπίσημον τοῦ ὑπουργοῦ τῆς παιδείας ἐγγράφον, ὃπερ
 ἔλαβεν ὁ αἰδίδιμος, ὅτ' ἐν ἔτει 1859 ἔγεινε δ-κτὴ ἡ αἰτηθεῖσα
 ὑπ' αὐτοῦ ἀπόλυσις ἀπὸ τῆς γυμνασιarchίας, ἧς τὸ θάρρος οὐκέτι
 ἐδύνατο νὰ βαστάζῃ διὰ τὸ ὁσημέραι δεινόμενον αὐ-οὐ νό-
 σημα. «Συγχαίρω ὑμῖν, κύριε καθηγητά», λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ
 τότε ὑπουργὸς κύριος Θεοφύλακτος Ζαΐης, «συγχαίρω ὑμῖν,
 »ὅτι διὰ τε τῆς πολυχρονίου διδασκαλίας σας καὶ διὰ τῆς ἐπὶ
 νέπτα ἡδὴ ἔτη μετ' ἀόκνου ζήλου καὶ ἐξ-διασμένης ικανότητος
 νέπιτυχοῦς γυμνασιακῆς διευθύνσεως ἀπεκτιήσατε ἀναντιρρήτα
 ὀδικαιώματα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας. . .
 »Εὐχομαι δὲ ἀπὸ καρδίας ἵνα διδάσκο-τες ἐπὶ πλείστον ἔτι
 »χρόνον ἐν τῷ παρ' ὑμῶν τοσοῦτον ἐπιτυχῶς διευθυνθέντι
 »ἐκπαιδευτησίῳ, ἐφ' ὅσον αἱ δυνάμεις ὑμῶν ἐπιτρέπουσι
 »τοῦτο, μένητε τοῖς νεωτέροις τὴν ἡλικίαν παράδειγμα
 »τῆς εἰς τὰ ἱερὰ τοῦ καθηγητοῦ καὶ γυμνασιάρχου καθή-
 »κοντα ἀπεριορίστου ἀφοσιώσεως» Ἰδοὺ δικαιοτάτη ἀποδιδ-
 μένη διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου ἱκανοποιήσις εἰς τὸν ἀκραιφνῆ
 ζῆλον ἀνδρός, ὅστις, καὶ πάσχων, μετὰ πολλῆς τῆς εὐσυνει-
 δησίας ἐξετέλει τὸ ἐπιτραπὲν αὐτῷ ἐμβριθὲς τῆς διδασκαλίας
 λειτουργήμα· ἰδοὺ ἡ κοινὴ πρὸς αὐτὸν ἀνομολογούμενη εὐγνώ-
 μοσύνη. Ἀλλ' ὁ αἰδίδιμος Χορτάκης δὲν εἶναι μόνον διὰ τὴν
 ἀπὸ καθέδρας πολυχρόνιον διδασκαλίαν αὐτοῦ ἄξιος τῆς τοῦ
 ἔθνους εὐγνωμοσύνης, ἀλλὰ προσέτι καὶ διὰ τὴν συγγραφὴν καὶ
 ἐκδοσιν δύο μεθοδικωτάτων πονημάτων αὐτοῦ, τῆς τε φυσικῆς

γεωγραφίας καὶ τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ ψυχολογίας, ἅτινα καὶ εἰς τὰ ἔξω τῆς Ἑλλάδος γυμνάσια εἰσαχθέντα, πολλοὺς τῶν φιλομαθῶν παιδῶν ἐσόφισαν.

Ἐκ τοῦ ἐταστικῆς τούτου ἐλέμματος, ὅπερ ἐρρίψαμεν ἐπὶ τὸν βίον τοῦ Νικολάου Χορτάκη, ἐβεβαιώθητε, δὲ ἀμφιβάλλω, ἀγαπητοί, καὶ μάλιστα οἱ μὴ εἰδότες, ἐβεβαιώθητε, λέγω, περὶ ὧν εἴπομεν ἐν τῷ προοιμίῳ, ὅτι ὁ αἰδιδυμὸς τῷ ὄντι ἔζησε τῷ Κυρίῳ, ἀσκήσας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου. Ναί, τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον εἰργάσατο ἀνενδότως ἐν τῇ ζωῇ, κατὰ μὲν τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν φροντίσας νὰ γείνη κάτοχος γνώσεων καὶ ἐπιστημῶν, δι' ὧν ἐδύνατο νὰ ὠφελήσῃ τὴν πατρίδα, ἐν δὲ τῇ ἀνδρική καταναλώσας ἅπαντα τὸν ἐκυτοῦ βίον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς νεολαίας, τὸν μὲν νοῦν αὐτῆς διχρωτίζων, τὴν δὲ καρδίαν διχπλάττων καὶ τὰ ἥθη μεταρρυθμίζων, καὶ ἀσφαλέστατα ποδηγετῶν αὐτὴν, ὅπως ἀναδειχθῇ ἀνταξία τῶν χρησίων τῆς πατρίδος ἐλπίδων. Ναί, τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης εἰργάσατο καὶ διὰ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, τῆς εὐσεβείας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλεημοσύνης, καὶ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν πλησίον εὐποιίαν ἐπέδιώξε πᾶντοτε, μιμούμενος, ὡς ὀφειλομέν πάντες οἱ ἀληθεῖς χριστιανοί, τὸν ἐπὶ γῆς βίον τοῦ θεανθρώπου Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Κυρίου, *ὁς διηλθεν εὐεργετῶν* (α). Οὐχὶ δὲ μόνον ἔζησε τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ πίστει καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπέθανε τῷ Κυρίῳ διότι τῷ Κυρίῳ παρέδωκε τὸ μακάριον αὐτοῦ πνεῦμα, μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου ἐν κατανύξει καὶ συντριβῇ καρδίας μετανοήσας διὰ τὰ ἴδια πικραπτώματα, καὶ τὸ πανάχραντον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου λαβὼν εἰς ἐφόδιον τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ εἰς ἀρραβῶνα τῆς μελλούσης μακαριότητος, καὶ οὕτως ἑαυτὸν κτήμα ὅλως παραδοὺς τῷ Κυρίῳ.

Ἡμεῖς δὲ νῦν, μέλλοντες νὰ ἀποδώσωμεν τὸ φθαρτὸν σκῆνος τοῦ Νικολάου Χορτάκη εἰς τὴν κοινὴν πάντων ἡμῶν μητέρα γῆν, δεῦτε ὑψώσωμεν εἰς τὸν οὐρανὸν χεῖρας ἰκέτιδας καὶ δεηθῶμεν ὑπὲρ μακαρίας τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀναπαύσεως· Σὺ, πολυέλεε Κύριε, ὁ μόνος ἐκτὸς ἁμαρτίας ὑπάρχων, διὰ τὴν ἀνείλεσόν σου πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος φιλανθρωπία, εὐχαῖς καὶ δεήσεσι τῶν σεβασμιωτάτων ἀρχιερέων σου καὶ παντὸς τοῦ συμπαρι-

σταμένου ἐνταῦθα ἱεροῦ σου κλήρου, σὺ συγχώρησον, εἴ τι ὁ
δοῦλός σου οὗτος Νικόλαος ὡς ἄνθρωπος ἐπλημέλησεν ἐν τῷ
κόσμῳ· σὺ πρόσδεξαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ ἀνάπαυσον αὐτὴν
μετὰ τῶν δικαίων, ἵνα, ὑπὲρ ὧν ἐδόχθητεν ἐνταῦθα εἰς δόξαν
τοῦ ὀνόματός σου, λάβῃ πλουσίαν τὴν ἀνταπόδοσιν ἐν τῇ ἀτε-
λευτήτῳ μακαριότητι· ὅτι σοὶ ἔζησε, σοὶ ἀπέθανε καὶ σοῦ
ἐστίν· Αἰωνία σου ἡ μνήμη, ἀείμνηστε Νικόλαε.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Τὰ περὶ γεωργικῆς ἐταιρίας.

Μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἡμῶν θλίψεως ἀναγγέλλομεν, ὅτι ἡ
ἔθνοσυνέλευσις διελύθη, χωρὶς νὰ συζητηθῇ τὸ ὑποβληθὲν αὐτῇ
ψήφισμα πρὸς παραχώρησιν τῶν ἀναγκαιούντων τῇ ἐταιρίᾳ
ἐθνικῶν γηπέδων. Γλυκεία τις ἐλπίς, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ἐπὶ
τέλους ἡ ἔθνοσυνέλευσις νὰ μὴ ἐπιληφθῇ τῆς συζητήσεως τοι-
ούτου κοινωφελούς ἔργου, ἀνεχαίτισε τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ νὰ
συγκαλέσῃ τὰ μέλη τῆς γεωργικῆς ἐταιρίας, ἵνα δώσῃ λόγον
τῶν ἄχρι τοῦδε πράξεών της. Ἀλλὰ τὴν γλυκείαν ταύτην ἐλ-
πίδα ἐματαίωσε δυστυχῶς ἡ διάλυσις τῆς ἔθνοσυνελεύσεως·
τοῦτο δὲ πλειότερον παντὸς ἄλλου ἐλύπησε τὴν ἐπιτροπὴν τῆς
γεωργικῆς ἐταιρίας, καὶ κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον οἱ
μὴ γινώσκοντες ἐκ τοῦ πλησίον τὰ ἐν Ἑλλάδι ἐνδέχεται ἴσως
νὰ μεμφώσι τὴν ἐπιτροπὴν ἐπὶ ἀδρανεῖα· διότι φυσικῶς εἶναι
ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους ἀπη-
ξίωσαν νὰ ἐπιληφθῶσι τοιοῦτου σπουδαίου ἔργου, ἢ ὅτι ἡ Κυ-
βέρνησις δὲν ἐπροστάτευσεν ἀρκούντως αὐτὸ, ἐπισήμως μάλιστα
προστατευόμενον ἤδη ὑπὸ τῆς Α. Μ. Ὅσα δρῦμῶς καὶ ἂν συν-
αισθάνηται τὴν ἀδικον ταύτην μομφὴν ὁ συντάκτης τῆς Μελίσ-
σης, ὅστις καὶ μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς γεωργικῆς ἐταιρίας εἴ-
ναι, καὶ πρωτοβουλίαν τινὰ εἶχεν εἰς τὴν σύστασιν αὐτῆς, το-
σοῦτῳ καὶ ἀγογγύστως τὴν δέχεται καθ' ὁλοκληρίαν αὐτὸς καὶ
μόνος, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ἀποδοθῇ ἡ μομφὴ αὕτη οὔτε εἰς τὴν
ὀλομέλειαν ἢ τὴν πλειονοψηφίαν τῆς ἔθνοσυνελεύσεως, οὔτε
εἰς τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἔθνους, οὔτε εἰς ἀμέλειάν ἵνα πάντων
τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως. Ἐπὶ ὀλιγίστων ἄλλων ζητημάτων